

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
PAOLA MENGOZZIHO
přednesené dne 2. září 2010¹

I – Úvod

1. Projednávaná žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu zásady efektivitivy a zásady rovnocennosti v souvislosti s předpisy německého právního řádu vztahujícími se na žádosti o právní pomoc v případě, že jsou tyto žádosti podány právníckou osobou v řízení o žalobě na náhradu škody způsobené státem v důsledku porušení práva Unie.

2. Soudní dvůr tak má poprvé posoudit soulad systému právní pomoci, jehož cílem je zejména vynětí z povinnosti uhradit soudní poplatky a v jehož rámci jsou podmínky poskytnutí této pomoci více omezující ve vztahu k právníckým osobám než ve vztahu k fyzickým osobám, a tudíž rozhodnout o rozsahu procesních záruk, které musejí být poskytnuty právníckým osobám.

1 — Původní jazyk: francouzština.

II – Právní rámec

A – Mezinárodní právo

3. Haagská úmluva ze dne 1. března 1954 o civilním řízení, jejímiž smluvními stranami je v současnosti dvacet jedna členských států Evropské unie, v hlavě IV upravuje bezplatnou právní pomoc. Konkrétněji článek 20 uvedené úmluvy stanoví, že „[p]říslušníkům každého smluvního státu bude v civilních a obchodních věcech ve všech ostatních smluvních státech poskytnuta bezplatná právní pomoc jako vlastním příslušníkům těchto států ve shodě se zákonodárstvím státu, kde se o bezplatnou pomoc žádá“.

4. Článek 1 Evropské úmluvy o předávání žádostí o právní pomoc, podepsané ve Štrasburku dne 27. ledna 1977 pod záštitou Rady Evropy, jejímiž smluvními stranami je dvacet jedna členských států Unie, stanoví, že „[k]aždá osoba s obvyklým bydlištěm na území státu jedné ze smluvních stran, která si

přeje požádat o právní pomoc v občanských, obchodních nebo správních věcech na území jiné smluvní strany, může předložit svou žádost ve státě, kde má své obvyklé bydliště. Tento stát předá žádost druhému státu“.

a základních svobod podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950 [dále jen ‚EÚLP‘] a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné zásady práva Společenství“.

5. Haagská úmluva ze dne 25. října 1980 o mezinárodním přístupu k soudům, jejímiž smluvními stranami je devatenáct členských států, ve svém čl. 1 prvním pododstavci stanoví, že „[p]říslušníkům smluvního státu bude v civilních a obchodních věcech v každém smluvním státě poskytnuta právní pomoc za stejných podmínek, jako kdyby sami byli příslušníky tohoto státu a měli zde své obvyklé bydliště“. Druhý pododstavec uvedeného článku uvádí, že „[o]sobám, na něž se ustanovení předcházejícího pododstavce nevztahují, ale které měly své obvyklé bydliště ve smluvním státě, v němž je nebo bude zahájeno soudní řízení, bude přesto poskytnuta právní pomoc za podmínek stanovených v předcházejícím pododstavci, pokud důvody pro podání žaloby souvisí s tímto dřívějším obvyklým bydlištěm“.

7. Článek 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“) nadepsaný „Právo na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces“ zní následovně:

„Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem.

Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.

B – Právo Unie

6. Článek 6 odst. 2 EU stanoví zásadu, podle níž „Unie ctí základní práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv

Bezplatná právní pomoc je poskytnuta všem, kdo nemají dostatečné prostředky, pokud je to nezbytné k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti.“

8. Článek 10 první pododstavec ES stanoví, že „[č]lenské státy přijmou veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají z této smlouvy nebo jsou důsledkem činnosti orgánů Společenství. Usnadňují mu plnění jeho poslání“. Podle druhého pododstavce tohoto článku se „[z]drží [...] jakýchkoli opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů této smlouvy“.

9. Čtvrtý bod odůvodnění směrnice Rady 2003/8/ES ze dne 27. ledna 2003 o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech² připomíná, že všechny členské státy jsou smluvními stranami EÚLP a že směrnice 2003/8 uvedenou úmluvu respektuje.

10. Pátý bod odůvodnění uvedené směrnice vymezuje její cíl takto:

„Účelem této směrnice je podpořit poskytování právní pomoci v přeshraničních sporech osobám, které nemají dostatečné finanční prostředky, je-li tato podpora nezbytná k zajištění účinného přístupu ke spravedlnosti. Obecně uznávané právo na přístup ke

spravedlnosti je potvrzeno také článkem 47 Listiny [...]“

11. Jedenáctý bod odůvodnění směrnice 2003/8 vymezuje právní pomoc, když stanoví, že právní pomoc „by měla zahrnovat poradenství před zahájením soudního řízení s cílem dosáhnout mimosoudního vyrovnání, právní pomoc při podání žaloby a zastupování před soudem a částečné nebo úplné osvobození od nákladů soudního řízení“.

12. Třináctý bod odůvodnění téže směrnice vymezuje její oblast působnosti následovně:

„K obdržení právní pomoci v přeshraničních sporech jsou způsobilí všichni občané Unie, kteří [mají] bydliště nebo obvyklý pobyt na území některého členského státu, jestliže splňují podmínky stanovené touto směrnicí. Totéž platí pro občany třetích zemí, kteří [mají obvyklý pobyt a] oprávněně pobývají na území některého členského státu.“

13. Článek 1 odst. 2 směrnice 2003/8 stanoví, že se tato směrnice „[p]oužije [...] na občanské a obchodní věc[i] v přeshraničních sporech,

2 — Úř. věst. L 26, s. 41; Zvl. vyd. 19/06, s. 90.

bez ohledu na povahu soudu. Nepoužije se zejména na daňové, celní a správní věci“.

14. Článek 3 odst. 1 směrnice 2003/8 uvádí, že „[k]aždá fyzická osoba účastní se sporu, na kterou se vztahuje tato směrnice, má právo na přiměřenou právní pomoc k zajištění svého účinného přístupu ke spravedlnosti v souladu s podmínkami stanovenými touto směrnicí“.

15. Článek 6 uvedené směrnice nadepsaný „Podmínky týkající se podstaty sporu“ ve svém odstavci 1 stanoví, že „[č]lenské státy mohou stanovit, že příslušné orgány mohou zamítnout žádosti o právní pomoc ohledně žalob, které se jeví jako zjevně neopodstatněné“.

16. Odstavec 3 téhož článku dále stanoví:

„Při přijímání rozhodnutí o podstatě [opodstatněnosti] žádosti, aniž je dotčen článek 5, zváží členské státy význam dané věci pro žadatele. Mohou však také vzít v úvahu povahu věci, jestliže žadatel požaduje náhradu škody na své dobré pověsti, aniž utrpěl jakoukoli hmotnou nebo finanční ztrátu, anebo týká-li se žádost pohledávky vzniklé přímo z obchodní činnosti žadatele nebo z jeho činnosti jako osoby samostatně výdělečně činné.“

17. Článek 94 odst. 2 a 3 jednacího řádu Tribunálu, jehož znění je totožné se zněním čl. 95 odst. 2 a 3 jednacího řádu Soudu pro veřejnou službu, stanoví:

„2. Každá fyzická osoba, která není z důvodu své hospodářské situace zcela nebo zčásti schopna nést náklady uvedené v odstavci 1, má právo na poskytnutí právní pomoci.“

Hospodářská situace se hodnotí s ohledem na objektivní faktory, jako jsou příjmy, majetek a rodinná situace.

3. Právní pomoc bude odmítnuta, pokud se žaloba, pro kterou je žádána, jeví zjevně nepřipustnou nebo zjevně neopodstatněnou.“

18. Článek 76 odst. 1 první pododstavec jednacího řádu Soudního dvora je pak formulován následovně:

„Není-li některý účastník řízení schopen nést zcela nebo zčásti náklady řízení, může kdykoliv požádat o poskytnutí bezplatné právní pomoci.“

C – Vnitrostátní právní předpisy

19. Ustanovení § 12 odst. 1 zákona o soudních poplatcích a výlohách (Gerichtskosten-gesetz, dále jen „GKG“) stanoví:

„V soukromoprávních sporech bude žaloba doručena až po zaplacení obecného poplatku za řízení. Dojde-li k rozšíření žaloby, nebudou před zaplacením obecného poplatku za řízení prováděny žádné soudní úkony; to platí také pro řízení o opravném prostředku.“

20. Ustanovení § 839 německého občanského zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch) řadí mezi soukromoprávní spory žaloby na náhradu škody podané proti německému státu.

21. Ustanovení § 78 odst. 1 občanského soudního řádu (Zivilprozessordnung, dále jen „ZPO“) stanoví, že „před Landgerichte a Oberlandesgerichte [zemskými soudy a vrchními zemskými soudy] musí být účastníci řízení zastoupeni advokátem [...]“.

22. Ustanovení § 114 ZPO zní následovně:

„Účastníku řízení, který s ohledem na své osobní a hospodářské poměry není schopen uhradit procesní výlohy, nebo je schopen je uhradit jen částečně nebo ve splátkách, je na žádost poskytnuta právní pomoc, pokud podaný návrh na zahájení řízení či zamýšlená

právní obrana nabízí dostatečnou vyhlídku na úspěch a nejeví se jako svévolné. [...]“

23. Ustanovení § 116 odst. 2 ZPO stanoví, že právní pomoc na žádost obdrží „právníká osoba nebo sdružení způsobilé být účastníkem soudního řízení, které byly založeny a mají své sídlo [...] v Německu, pokud ani tato osoba či sdružení, ani osoba, jež má na předmětu sporu hospodářský zájem, nejsou způsobilé uhradit procesní výlohy a pokud by nepodání návrhu, či upuštění od právní obrany bylo v rozporu s obecnými zájmy [...]“.

24. Ustanovení § 122 ZPO uvádí:

„(1) Poskytnutí právní pomoci zakládá tyto právní účinky:

1. spolkové nebo zemské finanční orgány mohou od dotčeného účastníka řízení požadovat zaplacení

a) soudních poplatků a výloh a poplatků za soudního vykonavatele, které se stanou nebo se již staly splatnými,

b) na ně přešlých pohledávek přidělených advokátů vůči účastníku řízení,

pouze za podmínek stanovených soudem;

2. účastník řízení je osvobozen od povinnosti poskytnout jistotu za procesní výlohy,

3. přidělení advokáti nemohou od dotčeného účastníka řízení požadovat zaplacení odměny.

přístup k vnitrostátním sítím se zemním plynem, podala k vnitrostátnímu soudu žalobu na náhradu škody způsobené státem v důsledku porušení práva Unie. V okamžiku podání své žaloby neměla DEB žádné zaměstnance, ani žádný majetek.

[...]“

25. Konečně § 123 ZPO stanoví, že „[p]ovinnost náhrady nákladů řízení vynaložených druhým účastníkem řízení není poskytnutím právní pomoci dotčena“.

27. Nedodržení lhůty k provedení směrnice 98/30 ze strany Spolkové republiky Německo bylo krom toho konstatováno Soudním dvorem v rozsudku vydaném v řízení pro nesplnění povinnosti⁵.

III – Spor v původním řízení a předběžná otázka

26. Společnost DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH (dále jen „DEB“) je německý podnik založený v roce 1998, jemuž bylo Ministerstvem hospodářství Spolkové země Braniborsko vydáno povolení k výkonu činnosti nezávislého velkoobchodu s energií a dodavatele energie na německém území. Jelikož měla společnost DEB za to, že utrpěla újmu z důvodu opožděného provedení směrnic 98/30/ES³ a 2003/55/ES⁴ v Německu, které měly umožnit nediskriminační

28. Společnost DEB tvrdí, že utrpěla škodu a uplatňuje nárok na náhradu škody ve výši přesahující 3,7 miliard eur. Na jednání DEB uvedla, že v roce 1998 zaměstnávala přibližně 200 osob, kterým musela postupně dát výpověď z důvodu, že neprovozovala žádnou činnost a že měla vlastní majetek, o nějž přišla z téhož důvodu. Podle jejího tvrzení tedy již nebyla schopna provozovat činnost, k níž jí byla udělena licence, jakmile byl přístup k sítím se zemním plynem skutečně umožněn.

29. Společnost DEB se domnívá, že v důsledku toho, že neměla možnost přístupu k sítím se zemním plynem, přišla nejméně o šest zakázek. Částku požadovanou jako náhradu škody s příslušenstvím odůvodňuje tvrzením, že odpovídá rozdílu mezi průměrnou statistickou prodejní cenou pro německé průmyslové velkoobdoběratele a nákupní cenou v Rusku po odečtení poplatků za tranzit a dopravu;

3 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/30/ES ze dne 22. června 1998 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem (Úř. věst. L 204, s. 1; Zvl. vyd. 12/02, s. 28).

4 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/55/ES ze dne 26. června 2003 o společných pravidlech pro vnitřní trh se zemním plynem a o zrušení směrnice 98/30 (Úř. věst. L 176, s. 57; Zvl. vyd. 12/02, s. 230).

5 — Rozsudek ze dne 1. dubna 2004, Komise v. Německo (C-64/03, Recueil, s. I-3551).

DEB dále z této prvně uvedené částky provedla preventivní odpočet ve výši 50 % v souladu s tím, co stanoví německé právní předpisy v dané oblasti.

30. Podle výpočtů společnosti DEB dosahuje soudní poplatek, který je povinna uhradit a který se vypočítá v závislosti na hodnotě sporu, výše kolem 275 000 eur. Krom toho se DEB domnívá, že výdaje související s povinným zastupováním advokátem překročí částku 990 000 eur. Vzhledem k nedostatku finančních prostředků předložila společnost DEB, která není schopna uhradit ani poplatek uložený podle § 12 odst. 1 GKG, ani odměnu advokátovi, jehož zastupování je povinné, u Landgericht Berlin žádost o právní pomoc, aby mohla úspěšně pokračovat v řízení o své žalobě.

31. Rozhodnutím ze dne 4. března 2008 uvedený soud poskytnutí právní pomoci odmítl z důvodu, že společnost DEB nespĺňuje podmínky stanovené v § 116 odst. 2 ZPO. I když není pochyb o nedostatku majetku společnosti DEB, je zřejmé, že nepodání žaloby není v rozporu s obecnými zájmy tak, jak je vykládají německé soudy a Bundesverfassungsgericht. O tom, zda žaloba v původním řízení nabízí dostatečné vyhlídky na úspěch, Landgericht Berlin nerozhodl.

32. Společnost DEB ihned proti tomuto rozhodnutí podala stížnost ke Kammergericht Berlin. Kdyby měl Kammergericht Berlin věc rozhodnout pouze na základě německého

práva, mohl by podle svého vyjádření jen konstatovat, že Landgericht Berlin provedl správný výklad podmínek stanovených v § 116 odst. 2 ZPO. Německé soudy totiž v rámci své ustálené judikatury pouze zřídka rozhodly o tom, že by nepodáním žaloby byly skutečně dotčeny obecné zájmy. Tak by tomu bylo v případě, že by se rozhodnutí týkalo významné části obyvatelstva, nebo že by mělo mít sociální důsledky. Obecné zájmy by byly rovněž zasaženy ve smyslu § 116 odst. 2 ZPO, kdyby nepodání žaloby právnické osobě bránilo v dalším plnění poslání obecného zájmu, nebo také kdyby na výsledku řízení závisela samotná existence této právnické osoby a byla by tak ohrožena pracovní místa, nebo kdyby měla právnická osoba vysoký počet věřitelů.

33. Kammergericht Berlin dále uvádí, že podle německé judikatury, a zejména judikatury Bundesgerichtshof ke splnění podmínky stanovené v § 116 odst. 2 ZPO nestačí, že vydání správného rozhodnutí je v obecném zájmu, ani že za účelem rozhodnutí sporu je třeba zodpovědět právní otázku obecného zájmu.

34. Společnost DEB nemá žádné příjmy či majetek, ani zaměstnance či věřitele. Nepodání žaloby samo o sobě neohrožuje její další existenci. Není ani třeba mít zato, že by plnila poslání obecného zájmu. Jelikož vždy platil

požadavek, aby byl vedle osob, jež mají na řízení hospodářský zájem, postižen nepodáním žaloby k soudu značný okruh osob, a jelikož tomu tak v případě společnosti DEB není, musí být potvrzeno rozhodnutí Landgericht Berlin, kterým se zamítá její žádost o právní pomoc.

35. Kammergericht Berlin rovněž připomíná, že rozdílné zacházení, které ZPO uplatňuje mezi fyzickými a právníckými osobami, navíc bylo ze strany Bundesverfassungsgericht shledáno v souladu s německým Základním zákonem. Posledně uvedený soud měl totiž za to, že poskytování právní pomoci lze postavit na roveň poskytování sociální pomoci, která vyplývá ze zásady sociálního státu a je nezbytná za účelem zachování lidské důstojnosti. Předkládající soud z toho vyvozuje, že taková solidarita nemůže být povinně uplatňována vůči nemajetným právníckým osobám. Požadavek, aby právnícké osoby disponovaly dostatečným majetkem, je podmínkou jejich založení a jejich existence, a existence těchto právníckých osob uznaných vnitrostátním právním řádem je opodstatněná pouze tehdy, jsou-li schopny z vlastních zdrojů plnit účel, za nímž byly založeny, a plnit svá poslání.

36. Kammergericht Berlin si však klade otázku, zda § 116 odst. 2 ZPO tak, jak byl dosud vykládán vnitrostátními soudy, není v rozporu s právem Unie. Podmínky poskytování právní pomoci, které se ukazují být více omezující pro právnícké osoby než osoby fyzické a které jsou nadto německými vnitrostátními soudy vykládány restriktivně, mají v případě společnosti DEB konkrétně za důsledek, že je tato společnost zbavena jakékoli možnosti domoci se určení odpovědnosti německého státu za porušení práva Unie.

Odmítnutí poskytnout právní pomoc proto znemožňuje, nebo přinejmenším nadměrně ztěžuje případné obdržení náhrady škody ze strany státu v důsledku jeho odpovědnosti za porušení práva Unie. Předkládající soud má proto pochybnost o slučitelnosti daného vnitrostátního opatření se zásadami souvisejícími s odpovědností státu, a zejména se zásadou efektivit, jak byla stanovena v judikatuře Soudního dvora.

37. Jelikož Kammergericht Berlin narazil na obtíže při výkladu práva Unie a jelikož o této otázce rozhoduje v posledním stupni, rozhodl se přerušit řízení a předkládacím rozhodnutím ze dne 30. června 2009 předložit Soudnímu dvoru na základě článku 234 ES následující předběžnou otázku :

„Vzbuzuje pochybnosti vnitrostátní právní úprava, podle níž je uplatnění nároku u soudu podmíněno platbou [poplatku] a podle níž nelze právní pomoc poskytnout právnícké osobě, jež není schopna [tuto částku uhradit], vzhledem k tomu, že vnitrostátní právní úprava podmínek náhrady škody a řízení o žalobě týkající se odpovědnosti státu podle

práva Společenství nesmí prakticky znemožňovat, ani mimořádně ztěžovat obdržení náhrady škody podle zásad, jimiž se uvedená odpovědnost řídí“

IV – Řízení před Soudním dvorem

38. Žalobkyně v původním řízení, německá, dánská, francouzská, italská a polská vláda, Evropská komise, jakož i Kontrolní úřad ESVO předložily písemná vyjádření.

39. Na jednání, které se konalo dne 3. června 2010, přednesly své řeči žalobkyně v původním řízení, německá vláda, Komise, jakož i Kontrolní úřad ESVO.

V – Právní posouzení

A – Shrnutí vyjádření

40. Úvodem je třeba připomenout, že německá vláda, stejně jako dánská, francouzská a italská vláda, jakož i Komise navrhuje, aby

bylo rozhodnuto v tom smyslu, že dotčená vnitrostátní právní úprava nevzbuzuje z hlediska zásad rovnocennosti a efektivity žádné pochybnosti. Mají v podstatě za to, že i když jednotlivci musí mít účinnou možnost domáhat se náhrady škody způsobené státem v důsledku porušení práva Unie, zásady efektivity práva Unie a účinné soudní ochrany nemohou mít takový dosah, že by zakládaly povinnost členských států poskytovat právní pomoc právníkům osobám, které jsou pouze subjekty uměle vytvořenými vnitrostátními právními řády a jejichž uznání závisí zejména na tom, zda disponují dostatečnými prostředky k zajištění své další existence. Při neexistenci harmonizačního opatření přijatého na úrovni Unie, s přihlédnutím k jednacím řádům jejích soudů a k samotné povaze právní pomoci, jejíž zásadně sociální povahu související s lidskou důstojností zdůraznily některé vlády, je naprosto odůvodněné a legitimní, aby podmínky poskytování právní pomoci právníkům osobám, pokud takové podmínky existují, podléhaly daleko více omezujícím požadavkům než v případech, kdy o právní pomoc žádá fyzická osoba.

41. Naproti tomu žalobkyně v původním řízení, polská vláda a Kontrolní úřad ESVO mají ke sporné vnitrostátní právní úpravě výhrady. Společnost DEB tvrdí, že skutečnost, že bude muset upustit od podání žaloby na náhradu škody, pokud jí nebude poskytnuta právní pomoc, je zřejmým porušením

zásady efektivity, jelikož je jí konkrétně bráněno v uplatnění práv před soudem, která pro ni vyplývají z práva Unie, přičemž toto posouzení sdílí i Kontrolní úřad ESVO, i když jej neformuluje tak kategoricky. Polská vláda zpochybňuje příliš restriktivní výklad pojmu „obecné zájmy“ prováděný německými soudy a má za to, že tento zásah do zásady efektivity není přiměřený. Za těchto podmínek žalobkyně v původním řízení, polská vláda a Kontrolní úřad ESVO navrhuji, aby bylo rozhodnuto, že byla porušena zásada efektivity.

B – Účinná soudní ochrana práv přiznaných jednotlivcům právem Unie a zásada odpovědnosti státu za porušení tohoto práva

42. Podle ustálené judikatury Soudního dvora⁶ představuje zásada účinné soudní ochrany práv přiznaných jednotlivcům právem Unie obecnou zásadu práva Unie, která vyplývá z ústavních tradic společných členským

státům a která byla zakotvena v člancích 6 a 13 EÚLP a v nedávné době i v článku 47 Listiny⁷.

43. Takto zakotvená účinná soudní ochrana spočívá v zajištění možnosti jednotlivcům, aby se mohli dovolávat práv, která pro ně vyplývají z práva Unie. Jednotlivci musí mít možnost obdržet náhradu škody u vnitrostátního soudu, i když byla jejich práva porušena státem.

44. Ze samotné logiky Smluv a ze závazků přijatých samotnými členskými státy v důsledku jejich rozhodnutí přistoupit k Unii totiž vyplývá, že jednotlivci musí mít možnost domáhat se určení odpovědnosti členského státu, pokud se domnívají, že se stali obětí porušení práva Unie z jeho strany.

45. Jsou tak současně sledovány cíle dodržování závazků přijatých členskými státy na základě práva Unie a zaručení plné účinnosti práv, která pro jednotlivce vyplývají z práva Unie. Z ustálené judikatury totiž vyplývá, že členské státy mají na základě zásady loajální spolupráce vyjádřené v článku 10 ES

6 — Rozsudek ze dne 13. března 2007, Unibet (C-432/05, Sb. rozh. s. I-2271, bod 37 a citovaná judikatura).

7 — K Listině bych rád poznamenal, že i když nebyla v době rozhodné z hlediska skutkového stavu v původním řízení právně závazná, představuje nepopiratelné okolnost, kterou je třeba v projednávané věci vzít v úvahu, zejména vzhledem ke skutečnosti, že zákonodárce Unie výslovně uznal její význam v pátém bodě odůvodnění směrnice 2003/8 (viz v obdobné situaci rozsudek ze dne 27. června 2006, Parlament v. Rada, C-540/03, Sb. rozh. s. I-5769, bod 38).

povinnost zajistit plný účinek norem Unie a chránit práva, která tyto normy přiznávají jednotlivcům⁸.

46. Právo na náhradu škody způsobené osobám v důsledku porušení práva Unie je základní zásadou Unie práva zavedenou Smlouvami a zvláštním výrazem zásady účinné soudní ochrany. Stejně tak platí, že základní ústavní charta Unie, kterou představují Smlouvy, je založena na duchu soudní spolupráce. Když tedy Soudní dvůr logicky stanovil zásadu odpovědnosti státu za porušení práva Unie, stejně tak logicky uvedl, že žaloby dovolávající se této zásady musí být možno podat vnitrostátním soudům jakožto obecným soudům Unie, a že vnitrostátní právní řády tudíž musí určit příslušné soudy a vymezit formální i materiální náležitosti těchto žalob. Procesní a soudní autonomie členských států vyžaduje, aby jim v této oblasti byl přiznán rozhodovací prostor.

47. Tato volnost však musí být nezbytně zasazena do patřičného rámce. Jednotlivci sice musí mít možnost domáhat se určení odpovědnosti státu, který porušil právo Unie,

v rámci vnitrostátního práva v oblasti náhrady škody, ale „podmínky náhrady škody stanovené vnitrostátními právními předpisy [...] nesmí být méně příznivé než podmínky platné pro podobné nároky vzniklé na základě vnitrostátního práva (zásada rovnocennosti) a nesmí být upraveny tak, aby v praxi znemožňovaly nebo nadměrně ztěžovaly získání náhrady škody (zásada efektivity)“⁹.

48. V projednávané věci je třeba uvést, že možnost jednotlivce podat žalobu na náhradu škody proti německému státu v důsledku porušení práva Unie existuje. Zbývá určit, zda jsou vnitrostátními právními předpisy zachovány zásady rovnocennosti a efektivity.

C – K zásadě rovnocennosti

49. Zásada rovnocennosti, která vyžaduje, aby se veškerá pravidla týkající se prostředků nápravy použila bez rozdílu jak na procesní prostředky založené na porušení práva Unie, tak na procesní prostředky založené na porušení vnitrostátního práva¹⁰, je v projednávané věci skutečně zachována. Zaplacení soudního

8 — Rozsudky ze dne 9. března 1978, Simmenthal (106/77, Recueil, s. 629, bod 16); ze dne 19. června 1990, Factortame a další (C-213/89, Recueil, s. I-2433, bod 19), jakož i ze dne 19. listopadu 1991, Francovich a další (C-6/90 a C-9/90, Recueil, s. I-5357, bod 32).

9 — Rozsudek ze dne 10. července 1997, Palmisani (C-261/95, Recueil, s. I-4025, bod 27).

10 — Rozsudek ze dne 26. ledna 2010, Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, Sb. rozh. s. I-635, bod 33 a citovaná judikatura).

poplatku se vyžaduje pokaždé, kdy je proti státu podána žaloba na náhradu škody, ať již na základě údajného porušení vnitrostátního práva, nebo práva Unie. Mimoto jsou stejné i podmínky poskytování právní pomoci právnickým osobám, jak pokud tyto právnické osoby podají žalobu na náhradu škody proti státu v důsledku porušení vnitrostátního práva, tak pokud se domáhají náhrady škody proti německému státu v důsledku porušení práva Unie.

D – K zásadě efektivity

50. Jak správně určil předkládající soud, otázkou, která vyvstává v projednávané věci, je spíše otázka slučitelnosti s právem Unie, a konkrétně se zásadou efektivity, vnitrostátních právních předpisů, jejichž důsledkem v konkrétním případě v současnosti předloženém Soudnímu dvoru je neposkytnutí pomoci za účelem překonání obtíží, s nimiž se setkala právnická osoba při svém přístupu ke spravedlnosti, aby se mohla domáhat práv, o nichž tvrdí, že pro ni vyplývají z práva Unie.

51. Uvedená situace vyvstává v důsledku společného uplatnění dvou ustanovení.

52. Na straně jedné ukládá § 12 GKG všem účastníkům řízení povinnost zaplatit poplatek, jehož výše závisí na odhadované hodnotě

sporů. Německé právní předpisy nestanoví žádnou horní hranici. Na straně druhé poskytuje § 116 odst. 2 ZPO možnost, aby byla právnickým osobám poskytnuta právní pomoc, zejména za podmínky, že by nepodání žaloby bylo v rozporu s obecnými zájmy, přičemž tato podmínka je německými soudy vykládána restriktivně.

53. V souladu s judikaturou Soudního dvora se mi jeví jako důležité zasadit § 116 odst. 2 ZPO do širšího kontextu německých procesních předpisů. Jinými slovy, i když se písemná vyjádření zúčastněných soustředila na otázku odepření právní pomoci právnickým osobám, musí být podmínky poskytování právní pomoci hodnoceny v širším kontextu obecné organizace řízení, jak je vymezena dotčeným členským státem.

1. K možnosti podmínit vedení řízení zaplacením poplatku, pokud tento poplatek není nepřiměřený

54. V této fázi úvah je třeba, abych Soudnímu dvoru připomněl, že členské státy mohou v důsledku uplatnění své procesní autonomie podmínit podání soudních žalob zaplacením soudních poplatků a výloh. Tyto poplatky a výlohy obecně existují ve dvou zcela rozdílných formách: buď se jedná o poplatek vybíraný státem jakožto příspěvek účastníků

řízení k financování veřejné služby soudnictví, nebo se jedná o zálohu na procesní výlohy, jistotu složenou žalobcem, aby byl žalovaný ujistěn o tom, že v případě, že žalobce nebude mít ve věci úspěch, se bude podílet na zaplacení výdajů vynaložených žalovaným na svou obranu.

55. Soudní dvůr se dosud musel zabývat pouze mechanismy nazývanými *cautio judicatum solvi*, které odpovídají druhé výše zmíněné formě poplatků a výloh. Zvláštnost mechanismů, jejichž slučitelnost s právem Unie měl Soudní dvůr posoudit, spočívala ve skutečnosti, že tato jistota, obecně nazývaná „kauce cizince“, musela být složena žalobcem, pokud nemá bydliště na území, ani nemá státní příslušnost členského státu, před jehož soudy je žaloba podána, zatímco tato jistota nebyla vyžadována od státních příslušníků dotčeného členského státu, i když neměli na území státu svého původu bydliště, ani nevladnili majetek nacházející se na uvedeném území. Je přitom důležité uvést, že Soudní dvůr vedl svůj přezkum na základě článku 12 ES a obecného zákazu diskriminace¹¹, a nikoli na základě zásady efektivity práva Unie.

11 — Rozsudky ze dne 1. července 1993, Hubbard (C-20/92, Recueil, s. I-3777); ze dne 26. září 1996, Data Delecta a Forberg (C-43/95, Recueil, s. I-4661); ze dne 20. března 1997, Hayes (C-323/95, Recueil, s. I-1711), jakož i ze dne 2. října 1997, Saldanha a MTS (C-122/96, Rec. p. I-5325).

56. Na jednání byla německá vláda vyzvána, aby upřesnila podmínky, za nichž byl soudní poplatek vypočten. Při této příležitosti vysvětlila, že německé právní předpisy v dané oblasti zavádějí tabulku tak, aby v závislosti na odhadované hodnotě sporu byl jednotlivc předběžně a transparentně seznámen s výší poplatku, který bude muset zaplatit. V závislosti na této hodnotě se za účelem výpočtu poplatku uplatní určitý procentní podíl. Německá vláda vysvětlila, že poplatek v zásadě sleduje cíl přimět uživatele veřejné služby soudnictví, aby přispívali k jejímu financování. Jelikož poplatek vybíraný ve sporech malé finanční hodnoty není dostatečný k pokrytí skutečných nákladů vedení řízení, je poplatek vybíraný ve sporech vyšší hodnoty vyšší. Soudní poplatek, který měla společnost DEB zaplatit, byl stanoven ve výši zhruba 275 000 eur právě s ohledem na veškeré tyto úvahy.

57. Čím jsou přitom soudní poplatky a výlohy vyšší, tím vyšší je riziko, že je žalobce nebude schopen uhradit a bude muset žádat o poskytnutí právní pomoci. Nabízí se domněnka, že stanovení vysokých soudních poplatků ve spojení s velmi restriktivními podmínkami pro poskytnutí právní pomoci může vést k zásahu do práva na přístup ke spravedlnosti, a to tím spíše, když se zaplacení poplatku vyžaduje – stejně jako je tomu v projednávané věci – předtím, než bude řízení vedeno. Otázkou, která v této souvislosti vyvstává, je otázka, zda rozdělení nákladů na veřejnou službu soudnictví mezi stát a uživatele této služby, tak jak je upraveno německými právními předpisy, je patričné, nebo zda překračuje meze toho, co je přiměřené nebo

spravedlivé, a v takové konkrétní situaci, jako je situace v projednávané věci, vede k nepřijatelnému omezení přístupu ke spravedlnosti. Tuto otázku může patřičně uchopit pouze soud rozhodující ve věci v původním řízení, a to ve světle samotného *fumus boni juris* (opodstatněnosti *prima facie*) žaloby, kterou žalobkyně v původním řízení hodlá podat, k němuž se však nevyjádřil ani Landgericht Berlin, jak je uvedeno v bodě 31 tohoto stanoviska, ani Kammergericht Berlin.

systém ukládající povinnost zaplacení soudního poplatku. To navíc odpovídá otázce položené předkládajícím soudem, který se – jak vyplývá z bodu 37 tohoto stanoviska – táže, zda vzbuzují pochybnosti vnitrostátní právní předpisy, podle nichž je zaprvé uplatnění nároku u soudu podmíněno zaplacením poplatku a podle nichž zadruhé nelze právní pomoc poskytnout právnické osobě, jež není schopna tento poplatek uhradit a která nespĺňuje restriktivní podmínky, které tyto předpisy stanoví.

58. Německá vláda na jednání rovněž upřesnila, že i kdyby zaplacení poplatku bylo ve skutečnosti koncipováno jako podmínka přípustnosti žaloby, má jeho nezaplacení za důsledek, že řízení není zahájeno. Musím přiznat, že mi uniká, v čem přesně spočívá rozdíl mezi oběma případy; každopádně je však přístup k soudu ztížen tím spíše, že Spolková republika Německo na rozdíl od některých systémů zavedených v jiných členských státech nestanovila žádnou horní hranici a nenabízí žádnou možnost pozdějšího zaplacení poplatku¹². Proto mám za to, že rozbor situace společnosti DEB vyžaduje, aby byly zohledněny nejen německé právní předpisy týkající se podmínek poskytování právní pomoci právnickým osobám, ale také německý procesní

59. Zavedení systému právní pomoci má zvláštní význam právě ve státech, které se rozhodly, že má soudní řízení podléhat povinnosti zaplacení poplatku, jelikož je právní pomoc v těchto státech obecně koncipována jako kompenzace. Posouzení přiměřenosti soudních poplatků a výloh je tudíž doplňující indicií umožňující zjistit míru zásahu do zásady práva na přístup ke spravedlnosti v důsledku odmítnutí poskytnout právní pomoc¹³. I když bych nechtěl jakkoli předjímat, jak

12 — Oproti tomu, co stanoví například italské právní předpisy, které umožňují pozdější nucené vybrání poplatku, který nebyl zaplacen před zahájením řízení.

13 — Jak již měl Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) příležitost ověřit, jelikož i on má za to, že „požadavek zaplatit civilněprávním soudům poplatky v souvislosti s návrhy, jimiž se mají zabývat, nemůže představovat omezení práva na přístup ke spravedlnosti, které by bylo jako takové neslučitelné s čl. 6 odst. 1 [EÚLP]“, nicméně to platí jen za podmínky, že bude dosaženo „spravedlivé rovnováhy mezi jednak zájmem státu na vybrání soudních poplatků za účelem projednání daných návrhů a jednak zájmem stěžovatele na tom, aby mohl uplatnit své nároky před soudem“ (ESLP, rozsudek Kreuz v. Polsko ze dne 19. června 2001, žaloba č. 28249/95, body 60 a 66). Poznámávám, že stěžovatelem v uvedené věci byla fyzická osoba.

předkládající soud tuto otázku zodpoví, myslím, že je třeba zohlednit skutečnost, že kdyby byl v situaci společnosti DEB soudní poplatek nižší, měla by DEB objektivně více šancí v soudním řízení o své žalobě úspěšně pokračovat, neboť by existovalo více možností využití externího způsobu financování (například prostřednictvím bankovního úvěru).

i) Mezinárodní praxe

2. K otázce rozsahu práva na právní pomoc právníkům osobám

a) Soubor indicií

60. Již jsem uvedl, že tato citlivá otázka je Soudnímu dvoru položena poprvé. Poskytnutí odpovědi je tím choulostivější, že se na projednávanou věc ve skutečnosti vztahuje jen málo norem pozitivního práva. Proto je třeba, abych využil toho, co nazvu „souborem indicií“. Tento soubor vychází současně z mezinárodní praxe, judikatury ESLP, práva Unie v dané oblasti a z praxe jednotlivých členských států.

61. Nejeví se, že by mezinárodní praxe vyžadovala, aby státy poskytovaly právní pomoc právníkům osobám. Ani článek 20 Haagské úmluvy o civilním řízení, ani článek 1 Evropské úmluvy o předávání žádostí o právní pomoc, ani čl. 1 první a druhý pododstavec Haagské úmluvy o mezinárodním přístupu k soudům neumožňují dospět k závěru, že by právníkům osobám bylo přiznáno právo na právní pomoc rovnocenné s obdobným právem přiznaným fyzickým osobám. Tyto jednotlivé dohody a úmluvy totiž jako příjemce právní pomoci zmiňují pouze „příslušníky každého smluvního státu“, „každou osobu s obvyklým bydlištěm na území státu jedné ze smluvních stran“, nebo také „příslušníky smluvního státu [a] osoby, [...] které měly své obvyklé bydliště ve smluvním státě, v němž je nebo bude zahájeno soudní řízení“¹⁴. Přitom se mi jeví, že pojmy státní příslušníci a osoby s obvyklým bydlištěm označují vskutku spíše fyzické osoby.

62. Je rovněž třeba uvést, že Haagská úmluva o mezinárodním přístupu k soudům nikde

14 — Viz článek 20 Haagské úmluvy o civilním řízení, článek 1 Evropské úmluvy o předávání žádostí o právní pomoc, a článek 1 Haagské úmluvy o mezinárodním přístupu k soudům.

ve své kapitole 1 o právní pomoci nezmiňuje právnické osoby. Jsou přitom výslovně uvedeny v ustanoveních kapitoly 2 týkající se *caution judicatum solvi* a doložky vykonatelnosti (exequatur) rozhodnutí o úhradě procesních výloh. Jinými slovy to znamená, že absence zmínky o právnických osobách v uvedené kapitole 1 není důsledkem opomenutí nebo nedbalosti autorů uvedené úmluvy. Ještě významnější je, že mezinárodní praxe tak připouští možnost uložit právnickým osobám povinnost zaplacení soudních poplatků a výloh (za podmínky, že tyto poplatky a výlohy nejsou od navrhovatelů požadovány pouze na základě jejich postavení jako cizinců), aniž upravuje v jejich prospěch a jako kompenzaci systém právní pomoci.

nehovoří“¹⁵. Jinými slovy čl. 6 odst. 3 písm. c) EÚLP nelze vykládat tak extenzivně, že by smluvním státním Úmluvy ukládal poskytovat právní pomoc systematicky.

ii) EÚLP a judikatura ESLP

63. Pokud jde o EÚLP, která již dlouhou dobu představuje pro právní řád Unie pramen prvořadého významu a která se po přistoupení Unie k ní stane pro Unii formálně právně závaznou na základě mezinárodní smlouvy, kterou bude vázána, je třeba uvést, že její čl. 6 odst. 3 písm. c) zmiňuje poskytování právní pomoci jen v rámci trestních věcí. ESLP z toho vyvodil zásadní rozdíly, jelikož rozhodl, že „Úmluva nezavazuje k poskytování právní pomoci ve všech případech soukromoprávních sporů. Existuje totiž zřetelný rozdíl mezi zněním čl. 6 odst. 3 písm. c), který za určitých podmínek zaručuje právo na bezplatnou právní pomoc v trestních řízeních, a zněním čl. 6 odst. 1, který o právní pomoci vůbec

64. Odmítnutím poskytnout právní pomoc v civilním řízení se tedy ESLP zabývá jen v rámci čl. 6 odst. 1 EÚLP, s nímž uvedený Soud spojil právo na přístup ke spravedlnosti¹⁶. Ve věci Airey v. Irsko, na niž odkazuje vysvětlení týkající se čl. 47 odst. 3 Listiny, se irská státní příslušnice domáhala zahájení soudního řízení, aby dosáhla rozluky manželství. Ačkoli zastupování advokátem nebylo povinné, bylo zřejmé, že všichni účastníci řízení v obdobné věci, kterou bylo třeba povinně projednat před High Court, si přibrali na pomoc advokáta. Mimoto nebyl v Irsku stanoven žádný systém právní pomoci v soukromoprávních věcech. ESLP rozhodl, že je třeba „zkoumat, zda by účast na jednání před

15 — ESLP, rozsudek Del Sol v. Francie ze dne 26. února 2002 (žaloba č. 46800/99, bod 20).

16 — Viz ESLP, rozsudek Golder v. Spojené království ze dne 21. února 1975 (žaloba č. 4451/70).

High Court bez pomoci právního poradce byla efektivní v tom smyslu, že by [stěžovatelka] mohla uplatnit své argumenty patřičným a uspokojivým způsobem¹⁷. ESLP uznává, že cílem EÚLP není obecné zavedení systému právní pomoci, ale že EÚLP „pouze vyžaduje, aby jednotlivec požíval účinné právo na přístup ke spravedlnosti za podmínek, které nejsou v rozporu s čl. 6 odst. 1“¹⁸. ESLP připouští, že „[EÚLP] neobsahuje žádné ustanovení o právní pomoci“¹⁹ ve sporech soukromoprávní povahy, ale že „v některých případech může být stát na základě čl. 6 odst. 1 nucen obstarat pomoc člena advokátní komory, pokud se ukáže, že je nezbytná pro účinný přístup ke spravedlnosti buď z toho důvodu, že zákon stanoví povinné zastupování advokátem, jak to činí vnitrostátní právní předpisy některých smluvních států pro různé kategorie sporů, nebo z důvodu složitosti řízení nebo věci“²⁰.

rozbor francouzského systému právní pomoci *in concreto* a měl za to, že „systém zavedený francouzským zákonodárcem nabízí jednotlivcům podstatné záruky způsobitelné zajistit ochranu před svévolí“, jelikož tyto záruky byly poskytnuty jednak způsobem obsazení výboru pro právní pomoc zřízeného při Cour de cassation a jednak skutečností, že proti zamítavým rozhodnutím uvedeného výboru mohl být podán opravný prostředek k prvnímu předsedovi Cour de cassation²¹. Ve zbytku ESLP uvedl, že stěžovatelka mohla nechat svou věc projednat v prvním stupni, a poté v řízení o opravném prostředku²². ESLP již předtím poukázal na to, že „jak zdůraznila Evropská komise pro lidská práva, systém právní pomoci zjevně nemůže fungovat, aniž by byla zavedena úprava umožňující určit věci, v nichž lze právní pomoc poskytnout“²³. Z toho ESLP nakonec vyvodil, že odmítnutím poskytnout stěžovatelce právní pomoc ze strany výboru pro právní pomoc nebylo zasaženo do samotné podstaty jejího práva na přístup ke spravedlnosti.

65. Posouzení prováděné ESLP zjevně velmi závisí na okolnostech projednávané věci. Ve věci *Del Sol v. Francie* měla stěžovatelka (i v tomto případě se jednalo o fyzickou osobu) za to, že v důsledku odmítnutí poskytnout jí právní pomoc byla zbavena přístupu k francouzskému Cour de cassation (kasační soud), a byl tedy porušen čl. 6 odst. 1 EÚLP. ESLP přitom tuto argumentaci nepřijal, ale provedl

66. V nedávnější době ESLP upřesnil kritéria, která je třeba vzít v úvahu v okamžiku hodnocení slučitelnosti systému právní

17 — ESLP, rozsudek *Airey v. Irsko* ze dne 9. října 1979 (žaloba č. 6289/73, bod 24).

18 — Tamtéž (bod 26).

19 — Tamtéž.

20 — Tamtéž.

21 — ESLP, výše uvedený rozsudek *Del Sol v. Francie* (bod 26).

22 — Tamtéž.

23 — ESLP, výše uvedený rozsudek *Del Sol v. Francie* (bod 23).

pomoci s EÚLP. Tato otázka tak musí být „řešena s ohledem na zvláštní skutečnosti a okolnosti každé projednávané věci a závisí zejména na závažnosti zájmů dotčených ve sporu pro stěžovatele, na složitosti použitelného práva a příslušného řízení, jakož i na schopnosti stěžovatele svou věc skutečně hájit“²⁴. Současně ESLP připouští, že právo na přístup ke spravedlnosti není absolutní a že může být omezeno „za podmínky, že tato omezení sledují legitimní cíl a jsou proporcionální“²⁵. ESLP tak má za to, že poskytnutí právní pomoci by mohlo být omezeno v závislosti na finanční situaci účastníka, nebo jeho vyhlídce na úspěch v daném řízení²⁶. ESLP rovněž uznává, že státy nejsou povinny usilovat o to, aby prostřednictvím veřejných prostředků zaručily úplnou rovnost zbraní mezi zastupovanou osobou a jejím odpůrcem, pokud je každému účastníku řízení poskytnuta přiměřená možnost svou věc přednést²⁷.

67. Použití pojmu „jednotlivec“ ze strany ESLP má bez pochyby zvláštní význam pro projednávanou věc, když ESLP uvádí, že EÚLP „pouze vyžaduje, aby jednotlivec požíval účinné právo na přístup ke spravedlnosti“²⁸. ESLP se však rovněž musel zabývat odepřením

právní pomoci právnické osobě ve věci VP Diffusion Sarl v. Francie²⁹. Toto odmítnutí vychází opět ze strany výboru pro právní pomoc francouzského Cour de cassation. Francouzská vláda argumentovala okolností, že EÚLP neukládá povinnost poskytovat právní pomoc ve všech soukromoprávních sporech, že odepření pomoci nezasáhlo do samotné podstaty čl. 6 odst. 1 EÚLP, neboť odpovídalo legitimnímu cíli a zachovávalo náležitý vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným účelem. ESLP měl opět za to, že nebylo zasazeno do podstaty uvedeného čl. 6 odst. 1, zejména proto, že právu na přístup ke spravedlnosti bylo učiněno za dost v prvním stupni řízení a v řízení o opravném prostředku. Nadto ale rovněž připomněl, že „Úmluva navrhovatel v řízení týkajícím se jeho práv soukromoprávní povahy nezakládá žádné automatické právo na poskytnutí právní pomoci nebo na zastoupení advokátem“³⁰. Dále také ESLP uznal, že „soudní systém může zahrnovat postup pro výběr soukromoprávních žalob, který však musí fungovat způsobem vylučujícím svévoli a nepřiměřenost a který nesmí zasahovat do podstaty práva na přístup ke spravedlnosti“. ESLP dále poznamenal, „že na evropské úrovni neexistuje v oblasti poskytování právní pomoci konsenzus, ani alespoň prokázaná tendence. Právní předpisy velkého počtu států neupravují poskytování této pomoci právnickým osobám bez ohledu na jejich účel, ať již je obchodní či neziskový. V projednávané věci se Soud domnívá, že právní rozlišování mezi fyzickými a právnickými osobami s cílem dosahování zisku, či neziskovými právnickými osobami v rámci francouzského systému právní pomoci, které vychází z daňověprávního režimu právní pomoci, není svévolné. [...] ve francouzském právu existuje objektivní základ – předpisy týkající se korporální daně – který obchodním společnostem, i když jsou ve finančních obtížích, umožňuje nést výdaje související se

24 — ESLP, rozsudek Steel a Morris v. Spojené království ze dne 15. února 2005 (žaloba č. 68416/01, bod 61).

25 — Tamtéž (bod 62).

26 — Tamtéž (bod 62 a citovaná judikatura).

27 — Tamtéž.

28 — Viz výše uvedený rozsudek Airey v. Irsko (bod 26).

29 — ESLP, rozsudek VP Diffusion Sarl v. Francie ze dne 26. srpna 2008 (žaloba č. 14565/04).

30 — Tamtéž.

soudním řízením“. ESLP bude v souvislosti s právní pomocí za nediskriminační považovat dokonce i rozdílné zacházení jednak mezi obchodními společnostmi a jednak fyzickými osobami a neziskovými právními osobami, neboť spočívá na objektivním a náležitém odůvodnění, jímž je daňový režim právní pomoci.

základ umožňující požadovat po Spolkové republice Německo, aby *per se* přehodnotila svůj systém právní pomoci ve prospěch právníků osob.

iii) Na úrovni Unie

68. Jeví se mi, že z předcházejícího vyplývá, že EÚLP tak, jak je vykládána ESLP, neobsahuje žádné ustanovení výslovně ukládající smluvním státům povinnost zavést systém právní pomoci bezpodmínečně jak pro fyzické, tak i právní osoby. Nic sice nemůže bránit tomu, aby právní řád Unie poskytoval širší ochranu než čl. 6 odst. 1 EÚLP³¹. Neexistuje však ani žádný skutečný výslovný právní

69. Článek 47 třetí pododstavec Listiny, na nějž odkazuje směrnice 2003/8, ale který nebyl v době rozhodné z hlediska skutkového stavu v původním řízení právně závazný, stanoví, že právní pomoc se poskytuje „všem, kdo nemají dostatečné prostředky“. Oba další pododstavce téhož článku pak hovoří o „každém“. Vysvětlení k Listině³² odkazují jak na rozsudek ve věci Airey v. Irsko³³, tak na systém pomoci zavedený u soudů Unie, takže ze skutečnosti, že právo na právní pomoc – ostatně v široké míře převzaté z EÚLP – je zakotveno v Listině, nelze vyvodit žádný konečný závěr.

70. Mimoto nebylo možno nalézt žádnou právní normu harmonizující podmínky, za nichž má být právní pomoc poskytována, která by byla použitelná v projednávané věci. Nicméně směrnice 2003/8, i když není

31 — Bude třeba, abych se k této otázce vrátil, až bude řeč o Listině: viz body 98 a násl. tohoto stanoviska.

32 — Úř. věst. 2007, C 303, s. 30 a 31.

33 — Citovaný výše.

v projednávané věci použitelná, obsahuje užitečné informace o způsobu, jakým zákonodárce Unie dnes koncipuje právní pomoc.

pomoc podá konkurzní správce obchodní společnosti³⁵.

71. Směrnice 2003/8 upravuje podmínky poskytování právní pomoci v přeshraničních sporech. V takových případech je přitom právní pomoc poskytována pouze fyzickým osobám, jelikož třináctý bod odůvodnění uvedené směrnice hovoří o „všech občanech Unie, kteří [mají] bydliště nebo obvyklý pobyt [...]“ a její článek 3 stanoví zásadu, podle níž má „každá fyzická osoba“ nárok na právní pomoc v souladu s podmínkami a omezeními stanovenými ve směrnici 2003/8.

73. Před Soudním dvorem zřejmě není právní úprava tak jednoznačná. V čl. 76 odst. 1 prvním pododstavci jeho jednacího řádu není použito slovo „osoba“, ale slovní spojení „účastník řízení“. Mohl by proto být vykládán extenzivně, jelikož účastníky řízení mohou být jak fyzické, tak i právnické osoby.

72. Ani jednací řády soudů Unie nejsou pro právnické osoby příznivější. Ať už se jedná o řízení před Soudem pro veřejnou službu (u něhož je však možnost, že by mu byl spor předložen právnickou osobou, méně pravděpodobná), či před Tribunálem, je právní pomoc vyhrazena striktně fyzickým osobám³⁴, a to i v případě, že žádost o právní

74. Nicméně se jeví, že praxe spočívá v systematickém odmítání žádostí o právní pomoc podaných Soudnímu dvoru právnickými osobami. Ačkoli po dlouhou dobu nebyl Soudní dvůr povinen odůvodnit svá usnesení, jimiž se zamítají žádosti o právní pomoc³⁶, je možno vzhledem ke stálosti dané praxe předpokládat, že se tato odmítnutí zakládala

34 — Pro nedávný příklad před Tribunálem viz usnesení předsedy čtvrtého senátu Tribunálu ze dne 11. ledna 2010, Evropská komise v. Edificios Inteco S. L. (T-235/09 AJ), podle něhož „je-li třeba mít za to, že byla žádost podána jménem společnosti Edificios Inteco, musí být zamítnuta z důvodu, že právnické osobě [...] nemůže být poskytnuta právní pomoc, neboť z čl. 94 odst. 2 jednacího řádu [Tribunálu] vyplývá, že pouze fyzické osoby, které nejsou zcela nebo zčásti schopny nést náklady spojené s účastí na řízení a právním zastupováním před Tribunálem, mají právo na poskytnutí první pomoci“ (bod 3).

35 — Rozsudek Soudu ze dne 22. ledna 2009, Commercy v. OHIM – easyGroup IP Licensing (easyHotel) (T-316/07, Sb. rozh. s. II-43, body 16 až 30).

36 — Viz změnu jednacího řádu Soudního dvora ze dne 12. července 2005, kterou se mění zejména čl. 76 odst. 3 druhý pododstavec, který nyní stanoví, že v případě plného či částečného zamítnutí bezplatné právní pomoci obsahuje usnesení odůvodnění (Úř. věst. L 203, s. 19).

na skutečnosti, že žadatelkou byla právnická osoba³⁷.

75. Odmítnutí poskytnout právní pomoc v řízení před Tribunálem, tedy i v případě přímé žaloby, je důkazem, že dokonce ani před soudy Unie nejsou zásada efektivit práva Unie a právo na přístup ke spravedlnosti, které požívají jednotlivci, absolutní a mohou být omezeny. Náklady vynaloženými před soudy Unie jsou sice jen náklady spojené s účastí na řízení a s právním zastoupením, neboť příslušné jednací řády neukládají žádný poplatek, který by byl srovnatelný s poplatkem dotčeným v původním řízení, ani žádnou povinnost složení jistoty. Nelze však vyloučit případ, že právnická osoba, která je zbavena jakékoli možnosti obdržení právní pomoci v řízení před Tribunálem, bude muset vzhledem k výši odměny, kterou obecně advokáti požadují zejména v oblasti práva hospodářské soutěže, od podání své žaloby upustit.

37 — Viz usnesení ze dne 6. června 1980, Jenkins (96/80 AJ); ze dne 7. května 1992, Emerald Meats v. Komise (C-106/90 AJ, C-317/90 AJ a C-129/91 AJ); ze dne 4. března 1994, Iraco v. Komise (C-3/94 AJ); ze dne 29. února 1996, Merck a Beecham (C-267/95 a C-268/95 AJ); ze dne 3. února 1997, Komise v. Iraco (C-337/96 AJ), jakož i ze dne 23. září 1999, Simap (C-303/98 AJ). Pokud je mi známo, Soudní dvůr vydal pouze jedno odůvodněné usnesení, kterým se zamítá žádost o právní pomoc podaná zájmovým sdružením; překvapivě v tomto usnesení Soudní dvůr ověřoval, zda žadatelka v projednávané věci skutečně splňovala podmínky stanovené článkem 76 jeho jednacího řádu. Ověřoval tak, zda žalující právnická osoba může doložit svou nemajetnost a zda její žaloba není zjevně neopodstatněná. Poskytnutí právní pomoci odmítl právě proto, že tyto dvě podmínky nebyly v projednávané věci splněny (viz usnesení ze dne 26. října 1995, Amicale des résidents du square d'Auvergne, C-133/95 AJ).

iv) Praxe jednotlivých členských států

76. Nebudu si činit nárok na vyčerpávající přehled a zmíním pouze určitý počet členských států Unie, abych prokázal, že ze srovnávacího přezkumu vnitrostátní praxe v oblasti poskytování právní pomoci nelze vyvodit žádný konečný závěr.

77. Již jsem zmínil francouzský příklad, který – výjimečnou – možnost poskytnutí právní pomoci stanoví jen pro neziskové právnické osoby se sídlem ve Francii, které nedisponují dostatečnými prostředky³⁸. Ostatní právnické osoby se nemožou domáhat nároku na právní pomoc, ale mohou náklady spojené se soudním řízením odečíst od základu daně. Italská republika pak přijala systém blízký systému dotčenému ve věci v původním řízení, jelikož za zapsání věci do soudního rejstříku vyžaduje zaplacení poplatku, který závisí na hodnotě sporu. Pouze „nemajetní občané“ podle vlastního znění italských právních předpisů mohou být od povinnosti zaplatit poplatek případně osvobozeni³⁹. V Lucemburském velkovévodství je právní pomoc vyhrazena fyzickým osobám, ale některé z nich na ni

38 — Viz článek 2 zákona č. 91-647 ze dne 10. července 1991 o právní pomoci, ve znění zákona č. 2007-210 ze dne 19. února 2007 o reformě pojištění za účelem právní ochrany (JORF ze dne 21. února 2007, s. 3051).

39 — Testo unico in materia di spese di giustizia 115/2002 (čl. 74 odst. 2).

přesto nemají nárok: tak je tomu v případech obchodníků, průmyslníků, řemeslníků a příslušníků svobodných povolání ve sporech, které se týkají jejich obchodní nebo výdělečné činnosti. Stejně tak nelze právní pomoc poskytnout ve sporu, který vzešel z jednání spekulativní povahy⁴⁰. Dánské království vyhrazuje poskytování právní pomoci fyzickým osobám s výjimkou vskutku výjimečných případů ve věcech principiální povahy nebo veřejného zájmu; věci týkající se průmyslových a obchodních sporů jsou z práva na právní pomoc v zásadě vyloučeny⁴¹.

80. A dále je v praxi členských států poměrně rozšířené rozlišování mezi právníckými osobami sledujícími cíl dosahování zisku a neziskovými právníckými osobami ve smyslu jednoduššího přístupu posledně uvedených k právní pomoci.

b) Uplatnění v projednávané věci

78. Tento malý vzorek vnitrostátní praxe mi umožňuje učinit závěr dvojího druhu.

79. Především je z něho zřejmé, že neexistuje skutečně společná zásada, která by byla sdílena členskými státy v oblasti poskytování právní pomoci a která by mohla případně nalézt svůj odraz a být zakotvena na úrovni Unie.

81. V souladu s tím, co vyžaduje ESLP, když má rozhodnout o tom, zda došlo k porušení čl. 6 odst. 1 EÚLP, má Soudní dvůr v ustálené judikatuře za to, že když má rozhodnout o slučitelnosti určitého ustanovení se zásadou efektivity, musí jej přezkoumat nikoli abstraktně, ale z hlediska zvláštních okolností projednávaného případu, aby ověřil, že podání žaloby není nadměrně ztíženo, a to „s přihlédnutím k významu tohoto ustanovení v řízení jako celku, k průběhu tohoto řízení a k jeho zvláštnostem u jednotlivých vnitrostátních soudních orgánů. Za tímto účelem je třeba případně zohlednit zásady, které jsou pro vnitrostátní soudní systém výchozí, jako například zásadu zachování práv obhajoby, zásadu právní jistoty a řádného průběhu

40 — Pro přehled veškerých těchto omezení při poskytování právní pomoci fyzickým osobám v Lucembursku, viz čl. 2 odst. 2 druhý pododstavec zákona ze dne 18. srpna 1995 o právní pomoci (*Mémorial A* č. 81, s. 1914).

41 — Články 325 až 336 dánského soudního řádu (*Retsplejeloven*).

řízení“⁴². Aby bylo takové omezení zásady efektivity přípustné, vyžaduje Soudní dvůr náležitě odůvodnění⁴³. Nyní je tedy třeba přezkoumat, zda lze výklad § 116 odst. 2 ZPO zastávaný německými soudy odůvodnit cílem zachování jedné z výše uvedených zásad.

obdržení právní pomoci ve vztahu k právníkům osobám. Cílem otázky, která byla Soudnímu dvoru položena, je určit, zda musí být právo na účinnou soudní ochranu, jakož i zásada efektivity práva Unie chráněny v případě právníků stejně intenzivně jako v případě osob fyzických.

82. I když z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že není jeho věcí rozhodovat o výkladu vnitrostátního práva, neboť tento úkol přísluší výlučně předkládajícímu soudu, který musí v projednávaném případě určit, zda jsou příslušnými ustanoveními vnitrostátní právní úpravy splněny požadavky rovnocennosti a efektivity, může Soudní dvůr podat upřesnění, aby vnitrostátnímu soudu poskytl vodítko při jeho právním posouzení⁴⁴, čemuž se nyní hodlám věnovat.

84. V německém právním řádu zaručení přístupu právníké osoby ke spravedlnosti prostřednictvím poskytnutí právní pomoci, která je financována veřejností, přichází v úvahu pouze v případě, že je dotčená věc širšího rozměru, než jsou pouhé hospodářské zájmy uvedené právníké osoby. Takto každopádně vykládají § 116 odst. 2 ZPO, a konkrétněji pojem „obecných zájmů“, vnitrostátní soudy.

83. Obtíže, s nimiž se setkala společnost DEB při přístupu ke spravedlnosti, vycházejí z uplatnění více omezujících podmínek pro

85. Jeví se mi, že je třeba být při posuzování dotčených obecných zájmů obzvláště obezřetný. Někteří by mohli mít za to, že v důsledku restriktivního výkladu tohoto ustanovení vnitrostátní právní úpravy bylo ustanovení § 116 ZPO zbaveno své podstaty, a že je tento výklad základem pro skryté systematické zamítání žádostí o právní pomoc podaných právníky osobami.

42 — Rozsudky ze dne 14. prosince 1995, Peterbroeck (C-312/93, Recueil, s. I-4599, bod 14) a van Schijndel a van Veen (C-430/93 a C-431/93, Recueil, s. I-4705, bod 19), jakož i ze dne 3. září 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, Sb. rozh. s. I-7501, bod 27).

43 — Výše uvedený rozsudek Fallimento Olimpiclub (bod 31). Tento výraz připomíná povahu přezkumu slučitelnosti, který ESLP provádí z hlediska EÚLP, neboť ESLP má za to, že „omezení přístupu k soudu nebo tribunálu lze uvést do souladu s čl. 6 odst. 1 jen tehdy, pokud směřuje k legitimnímu cíli a pokud mezi použitými prostředky a sledovaným cílem existuje náležitý vztah proporcionality“ (viz výše uvedený rozsudek Kreuz v. Polsko, bod 55 a citovaná judikatura).

44 — Rozsudek ze dne 29. října 2009, Pontin (C-63/08, Sb. rozh. s. I-10467, bod 49 a citovaná judikatura).

86. Tato poslední poznámka mne vede ke dvěma úvahám.

87. Především, i když se ukazuje, že německé právní předpisy jsou v této oblasti skutečně omezující, když podání žaloby činí pravděpodobně obtížnějším pro právnické osoby než pro osoby fyzické, je třeba uznat, že právní pomoc může být v německém státě právníkům osobám poskytnuta, což neplatí v případě všech právních řádů ostatních členských států Unie⁴⁵.

88. Právní pomoc není každopádně nikdy pojata jako bezpodmínečné právo⁴⁶. Dokonce i když se týká fyzických osob, podléhá přirozeně podmínkám týkajícím se prostředků, a někdy i opodstatněnosti žaloby.

89. Dále se mi jeví, že v rámci úvahy o soudní ochraně práv, která pro jednotlivce vyplývají z práva Unie, je třeba učinit dvojí rozlišení, které německé právní předpisy sice výslovně nečiní, ale které u nich lze snadno dovodit. Je totiž třeba rozlišovat v závislosti na tom, zda se jedná o fyzické či právnické osoby, a dále v závislosti na tom, zda jde o právnickou osobu sledující cíl dosahování zisku, či nikoliv. Vnitrostátní judikatura týkající se § 116 odst. 2 ZPO ve skutečnosti brání zneužívajícím žalobám, které by mohly být případně podány právníky osobami sledujícími cíl dosahování zisku, které byly založeny výlučně za účelem dosahování určitého zisku pouze

na základě vedení soudních řízení. Za těchto podmínek se mi jeví, že nelze po členských státech Unie požadovat, a to ani ve jménu efektivit práva Unie, aby takovým právním entitám zajistily účinný přístup ke spravedlnosti s tím, že související náklady pak ponese veřejnost.

90. Jeví se tedy, že cílem § 116 odst. 2 ZPO, jak je vykládán německými soudy, je možnost vyloučit jako příjemce právní pomoci právnické osoby sledující cíl dosahování zisku, které se hodlají účastnit soudního řízení pouze za účelem ochrany svých hospodářských a obchodních zájmů. Právnická osoba musí nějakým způsobem přijmout odpovědnost za hospodářské riziko související s její činností, které nese sama, a to i v případě soudního řízení.

91. V tomto ohledu je třeba poznamenat, že podle směrnice 2003/8, která se přitom vztahuje jen na fyzické osoby, lze poskytnutí právní pomoci odmítnout, „týká-li se žádost pohledávky vzniklé přímo z obchodní činnosti žadatele nebo z jeho činnosti jako osoby samostatně výdělečně činné“⁴⁷. Ať již

45 — Viz body 76 a násl. tohoto stanoviska.

46 — Viz zejména výše uvedený rozsudek Kreuz v. Polsko (bod 59).

47 — Viz sedmnáctý bod odůvodnění a čl. 6 odst. 3 směrnice 2003/8. Zdá se, že toto omezení ve svém principu připouští i ESLP: viz výše uvedený rozsudek Kreuz v. Polsko (bod 63).

na mezinárodní úrovni, či na úrovni Unie se připouští, že v takových případech může být poskytnutí právní pomoci odmítnuto, a to i fyzickým osobám. Právě v těchto případech se tedy na základě zvážení proti sobě stojících zájmů – totiž zájmu účastníků řízení na tom, aby byli ve své věci vyslechnuti, a zájmu států na tom, aby zajistily řádný výkon spravedlnosti a současně i kontrolu svých veřejných výdajů – přijímá riziko, že účastníku řízení nebude přiznáno právo na přístup k soudu.

právnických osob, jejich cílem je zásadně obrana společných zájmů (jako například sdružení na ochranu spotřebitele, sdružení na ochranu životního prostředí, atd.) a mohou se vyskytovat v různých formách, jako je sdružení, nadace nebo také zájmové sdružení. V tomto případě se mi jeví, že z podstaty věci vyplývá, že je podmínka týkající se sledování obecných zájmů splněna, nakolik rozsah sporu překračuje pouhý rámec členů nebo příznivců uvedených neziskových právnických osob, takže jim může být poskytnuta právní pomoc a ony mohou bez obtíží podat proti státu žalobu na náhradu škody v důsledku porušení práva Unie.

92. V Německu je však tento striktní přístup vůči právnickým osobám kompenzován jednak skutečností, že pokud je společnost s ručením omezeným v závažných obtížích a musí být vůči ní zahájeno likvidační řízení, stanoví v tomto případě německé právní předpisy, že je právní pomoc automaticky poskytnuta úředně stanovenému správci majetku⁴⁸, a jednak skutečností, že může-li žaloba podaná právní osobou mít závažné sociální dopady, nebo dokonce hospodářské důsledky překračující pouhý rámec právní osoby, která žalobu podala, mají pak německé soudy za to, že nepodání žaloby by bylo v rozporu s obecnými zájmy a že je podmínka stanovená v § 116 odst. 2 ZPO splněna.

94. Německé právní předpisy proto omezují právo na přístup ke spravedlnosti, a tedy zásadu efektivity práva Unie, nikoliv ve vztahu k právnickým osobám, ale pouze ve vztahu k právnickým osobám sledujícím cíl dosahování zisku.

95. Toto konstatování vyžaduje dvojí upřesnění.

93. Co se nyní týče oné druhé kategorie právnických osob, to znamená neziskových

96. Zprv se jeví, že toto rozlišení při poskytování právní pomoci již bylo implicitně přípustné ze strany ESLP⁴⁹. Podřízení poskytování právní pomoci právnickým osobám

48 — Ustanovení § 116 odst. 1 ZPO; tento případ ostatně s otázkou efektivity práva Unie nesouvisí.

49 — Viz výše uvedený rozsudek VP Diffusion SARL v. Francie.

sledujícím cíl dosahování zisku více omezujícím podmínkám přitom ztěžuje přístup k této pomoci, zvyšuje pravděpodobnost případů zamítnutí, a tedy i výskytu situací, v nichž právnické osoby nebudou moci využít účinného přístupu ke spravedlnosti. Lze mít nicméně za to, že za těchto podmínek a s ohledem na předcházející představuje omezení stanovené německými právními předpisy náležitě odůvodněné omezení⁵⁰.

97. Soudní dvůr již uznal, že zájem na zajištění řádného průběhu řízení, jemuž podle mého názoru odpovídá německý požadavek zaplacení poplatku ve spojení s právní úpravou týkající se právní pomoci, a to i v případě řízení zahájeného proti státu, může představovat legitimní omezení zásady efektivity⁵¹. Stát, stejně jako jakýkoli jiný žalovaný účastník řízení, musí být schopen bránit se zneužívajícím žalobám vzhledem k nákladům, které pro veřejnost představuje využívání jeho soudních síní, jakož i jeho obrana. Uložení povinnosti státu, aby mírnil následky nemajetnosti u všech osob, fyzických i právnických, které nejsou schopny uhradit soudní poplatky a výlohy, by se v tomto ohledu ukázalo jako kontraproduktivní.

98. Ani EÚLP, ani judikatura ESLP mi neumožňují tvrdit, že existuje bezpodmínečné právo na právní pomoc, které by příslušelo

právnickým osobám. Samozřejmě, kdyby Soudní dvůr rozhodl, že ustanovení čl. 52 odst. 3 Listiny⁵² skutečně lze v projednávané věci uplatnit jako závazné, umožnilo by toto ustanovení překročit rámec záruk až dosud poskytovaných EÚLP a judikaturou ESLP. Článek 47 odst. 3 Listiny by mohl být extenzivně vykládán v tom smyslu, že členským státům ukládá povinnost poskytovat právní pomoc právnickým osobám. Takový výklad se mi však za současného stavu práva Unie jeví jako nadměrně extenzivní.

99. Preambule Listiny totiž stanoví, že „[p]ři respektování pravomocí a úkolů Unie i zásady subsidiarity potvrzuje tato listina práva, která vyplývají především z ústavních tradic a mezinárodních závazků společných členským státům“. Přitom, jak jsem se již pokusil doložit, z praxe členských států nelze vyvodit jakoukoli ústavní tradici společnou členským státům. Pokud jde o mezinárodní praxi, výsledek jejího rozboru směřuje spíše k závěru, že v mezinárodním právu neexistuje povinnost státu poskytovat právní pomoc právnickým osobám.

50 — V souladu s vyjádřením, které použil Soudní dvůr ve výše uvedeném rozsudku Peterbroeck (bod 20).

51 — Výše uvedený rozsudek Peterbroeck.

52 — Podle tohoto ustanovení „[p]okud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným [EÚLP], jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim příkládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu“.

100. Přijetí takto extenzivního výkladu čl. 47 odst. 3 uvedené Listiny v rámci projednání věci, jejíž skutkové okolnosti předcházejí vstupu Lisabonské smlouvy, a tedy i Listiny, v platnost, by podle mého názoru bylo v rozporu s duchem loajální spolupráce, v souladu s nímž musí jednat Unie i její členské státy.

využíváno jako nástroj právními entitami, jejichž soudní žaloby sledují čistě hospodářský účel.

101. Zásadu efektivity práva Unie nelze vykládat v tom smyslu, že by v takové situaci, jako je situace dotčená v původním řízení, to znamená ve všech řízeních o žalobách na náhradu škody podaných proti členským státům v důsledku porušení práva Unie, ukládala členským státům povinnost systematicky poskytovat právní pomoc právníkům osobám, neboť jinak by byla popřena přitom nezbytně podmíněná povaha právní pomoci. Mimoto by případné přijetí takového přístupu přinášelo značné riziko, že by právo Unie bylo

102. A zadruhé je rozdíl v zacházení mezi právníky osobami (sledujícími cíl dosahování zisku) a fyzickými osobami v německém právním řádu v otázce poskytování právní pomoci značně zmírněn skutečností, že německá vláda na jednání připustila, že zachování efektivity práva Unie, a tedy ochrana práv, která z něj pro jednotlivce vyplývají, mohou velmi dobře představovat „obecné zájmy“, které je důležité chránit poskytnutím právní pomoci právníkům osobě, která o ni požádá. Za těchto podmínek se mi jeví, že otázka, která byla Soudnímu dvoru položena, nakonec spadá spíše do výkladové pravomoci německých vnitrostátních soudů, které nyní disponují všemi poznatky k přijetí takového výkladu § 116 odst. 2 ZPO, který bude v souladu s právem Unie.

VI – Závěry

103. S ohledem na předcházející navrhuji, aby Soudní dvůr na předběžnou otázku položenou Kammergericht Berlin odpověděl následujícím způsobem:

„Vzhledem k tomu, že za současného stavu práva Unie neexistuje žádná obecná zásada, která by vyžadovala, aby členské státy poskytovaly právní pomoc právníckým osobám za stejných podmínek jako fyzickým osobám, musí být otázka, zda je s právem Unie slučitelná vnitrostátní právní úprava, která podání žaloby na náhradu škody proti státu v důsledku porušení práva Unie podmiňuje zaplacením poplatku a která stanoví, že právní pomoc, jejímž cílem je zejména vynětí žalobce z povinnosti zaplacení poplatku, nelze poskytnout právnícké osobě, která, přestože není schopna uvedenou platbu uhradit, zřejmě nesplňuje restriktivní podmínky stanovené uvedenou právní úpravou, přezkoumána s přihlédnutím k významu této právní úpravy v řízení jako celku.

Je tudíž věcí vnitrostátního soudu, aby ověřil, že výše požadovaného poplatku je přiměřená s ohledem na okolnosti projednávané věci, zejména na *fumus boni juris* (opodstatněnost *prima facie*) zamýšlené žaloby a na náležité rozdělení nákladů na službu soudnictví mezi stát a uživatele této služby, které řádně zohledňuje situaci posledně uvedeného uživatele, včetně příčin vedoucích ke škodě, o níž tvrdí, že ji utrpěl.

Mimoto může vnitrostátní soud v rámci uplatnění zásady konformního výkladu zohlednit skutečnost, že německá vláda připouští, že zachování efektivit práva Unie – a tedy ochrana práv, která z něj pro jednotlivce vyplývají – může představovat jeden z „obecných zájmů“, které je třeba zohlednit v okamžiku rozhodování o žádosti o právní pomoc podané právníckou osobou.“